

*HET GROTE PLEIN, fragmenten 5, 6 en 7***Andigóni**

[. . .] Nu begon de zon te neigen, het licht had intussen de kleur van honing aangenomen en de bomen, schoongespoeld door de regenbui, glansden donkergroen; ze sloegen af in de richting van de zee en liepen zonder iets te zeggen de Martíou af, de hoofdweg met daaraan een hele rij alleenstaande huizen met weelderige voortuinen, en op een gegeven ogenblik bleef Dimítris staan, hij keek om zich heen, stak zijn hand door het traliwerk van een hekdeur waar een rozenstruik als een boom bloeide, plukte twee fraaie rozen, maar riep ‘rennen’ toen ze een raam hoorden opengaan, ze waren al twee minuten verder toen Dimítris haar de rozen gaf, ‘hier, voor jou,’ zei hij, ‘met die heerlijke geur’, en zo moest Andigóni weer lachen en ze klemde ze tegen haar boezem, ‘geen flauwekul, daar kan ik niet tegen,’ wees hij haar terecht, Andigóni voelde haar haarwortels gloeien. Ze waren vlak boven hun eigen buurt uitgekomen – ‘weet je nog, de joden?’ vroeg de broer; ernaast was een eindeloos omheind perceel, een lange rij barakken van de armoede, ‘ze zijn er geweest, die sloebers,’ sprak Dimítris ten slotte weer en ze liepen een groen begroeid straatje in, er konden maar net twee lopen en het rook er alsof er uien geroosterd werden, en Andigóni greep naar haar neus, toen keek Dimítris voor de grap scheel en stak zijn tong op een gekke manier uit. Schaterend, met de twee rozen als sieraden, kwamen ze het straatje uit en ze begonnen te rennen, één straat nog maar en ze waren thuis, maar toen zagen ze opnieuw mensen applaudisseren en juichen, er liep een rij partizanen voorbij, nederig en vermoeid, een paar maar en zwiingend; toen merkte Andigóni opeens op dat ze gewenkt werd, door een gezette man, ongeschoren maar met stralende ogen waarmee hij haar strak aankeek, en hij wenkte nog eens dat hij haar wilde spreken, Andigóni ging erheen en nam hem eens goed op, maar de man vroeg ‘ben je hiervandaan?’, het meisje knikte ja, ‘pak aan dan, ga naar het rode huis, zeg hun dat we in de lagere school van Mingos zullen slapen’, en hij stopte haar het briefje in de hand, ‘hollen,’ gebod hij met iets als een lachje, zijn mond rook vreemd, alsof er roestig metaal in zat, en Andigóni voelde walging, ze holde weg – heel even draaide ze zich om en zocht met haar ogen naar Dimítris, maar ze kon hem nergens meer ontdekken. [. . .]

Ángelos

[. . .] Uit de Bovenstad daalden de mensen af, hij zag overal leuzen en Griekse vlaggen, af en toe kwamen er gewapende mannen langs, sommigen gekleed in een samenraapsel van uniformen, groene Italiaanse soldatenjassen of burgercolbertjes – maar temidden van dat alles zag hij een kersenrode jurk die naar hem scheen te roepen en uitbundig te zwaaien, en toen keek hij naar het gezicht, het haar viel over de schouders, verborg de wangen, maar de ogen kwamen hem bekend voor en de handen schenen hem nog altijd te wenken, ‘Bettini!’ riep hij uit en hij holde erheen, want waarachtig, het was het joodse meisje dat verloren gewaand was, en ze vielen elkaar midden op straat om

de hals alsof ze vanouds met elkaar verbonden waren, en het meisje lachte en leek haar verstand of haar lichaam niet onder controle te hebben. Maar op een gegeven ogenblik kalmeerde ze en begon ze tekst en uitleg te geven, meer dan een jaar had ze in een zolderkamer opgesloten gezeten zonder er, overdag of 's nachts, ook maar één ogenblik uit te kunnen, ze had zich gewassen als het donker was, gegeten wanneer het kon, niet gesproken, niet gelachen, zich niet eens ergens over kunnen opwinden, 'maar waar bleef je nú dan?' vroeg Ángelos ten slotte en toen zei ze 'gisteren hoorde ik het pas', toen ze eindelijk naar buiten mocht, in een grote tuin, door de hekdeur was de stad onder haar te zien en aan de achterkant rezen de burchmuren op, 'ik was er 's nachts heen gebracht,' voegde ze eraan toe (een paar uur voordat ze opgepakt zouden worden), 'en de anderen dan?' vroeg de jongen, en Bettini kon niets uitbrengen, 'misschien zijn die ergens anders ondergedoken,' zei hij troostend, 'misschien,' zei ze en haar ogen schoten vol; en even later begon ze weer over zichzelf te vertellen, dat het twee oude mensen waren bij wie ze had mogen onderduiken, ze moesten er royaal voor betaald zijn, maar het dametje was heel lief geweest, had haar de hele tijd verzorgd en vertroeteld, 'maar evengoed was het net een gevangenis,' mompelde ze.

En hij vroeg zich af hoe het nu verder moest met haar, maar zij was hem voor en zei 'vertel eens over ons huis', maar ze zou het zelf wel zien, dacht de jongen, want er woonden nu vreemde mensen in, die het geruïneerd hadden, ze waren uit de dorpen gekomen, hadden het in bezit genomen en er een puinhoop van gemaakt, en Myrsini zei de hele tijd maar 'wat een rotzooi', want in de salon hadden ze een komfoor opgesteld, op het parket stookten ze op wat ze maar krijgen konden en de muren en spinnenwebben hoog in de hoeken zagen zwart van het roet, 'je zult het zelf wel zien,' fluisterde hij, met in zijn herinnering de witte trappen, de voetmat, de kleurige bloempotten – nu was het marmer weggehaald en aan stukken geslagen, ze hadden twee jongens hout zien hakken en met hun bijlen in het rond slaan, 'alsof ze ergens hun gram op willen halen,' zei Myrsini vaak. 'Op een dag kom ik weleens kijken,' beloofde Bettini, maar eerst ging ze op zoek naar haar familie en wat verwanten, want zo alleen zou ze maar bang zijn, en Ángelos zei 'we zullen voor je opkomen', waarmee hij zijn eigen mensen bedoelde – van de organisatie, van thuis –, en ze namen afscheid; het meisje sloeg de weg naar beneden in, misschien smachtte ze naar de koelte en de ruimte van de zee, en de jongen keek haar na zo ver als zijn blik reikte, haar ranke lichaam dat langer geworden was, de strakke kuiten, het haar, en arme stakker, dacht hij, misschien ben je wel eenzaam en verlaten, op zeker ogenblik stak hij zijn hand nog naar haar op, hoewel zij dat onmogelijk zou kunnen zien, hij wilde haar nog vragen waar hij haar zou kunnen vinden, maar toen voelde hij dat hij een belachelijke indruk moest maken en hij hernam zich.

En even later kwam er rumoer van de kant van de zee, in het begin bijna onhoorbaar, maar langzamerhand luider, het leek straten en straatjes binnen te dringen en naar de stad op te klimmen, het was van trommels en stemmen die Ángelos zich van de parade herinnerde, misschien zou hij zich onder hen moeten bevinden, maar hij had er geen zin in. Maar ik kan het maar beter niet missen, dacht hij, en zo daalde ook hij af, hij liep langs de kerk en de oude school en kon hen goed zien, en ten slotte kwam hij op de kade aan, waar beide trottoirs volgestroomd waren met een applaudiserende en feestende menigte; ertussendoor stroomde, als een rivier, de andere menigte, van jongeren met

rode en blauwe vlaggen en vaandels, rode vlaggen met hamer en sikkel maar hier en daar ook Engelse en Amerikaanse, en met opgewonden gezichten, één en al mond en oog, maar ook van ouderen met spandoeken en meest rode en groene konkardes, en van bejaarde vrouwen in het zwart, uit het volk, moeders van omgekomenen, met kransen bij zich en witte zakdoeken waarmee ze telkens hun tranen wisten. [. . .]

Ángelos

[. . .] En de volgende dag hoorde hij in de namiddag stemmen, Myrsini stootte Ángelos aan omdat hij weer in slaap gevallen was en zei ‘vlug, daar is Bettini’, waarom ik eigenlijk? vroeg de jongen zich af, maar hij trok zijn kleren aan en ging naar buiten, waar de stemmen bleven opklinken, de vreemden waren in de deuropening van haar huis komen staan en zeiden ‘we kennen je niet’, zij leek iets te antwoorden, te gebaren, maar ze was niet te horen, op zeker ogenblik kwamen de vrouwen de stoep afzetten, met kwade gezichten zo te zien, ‘onze eigen huizen die afgebrand zijn, van wie krijgen we die terug?’ riepen ze – en Bettini deinsde achteruit, ze zag er bleek en bang uit en keek om zich heen of er geen hulp kwam, misschien van de vroegere burens, maar Ángelos was de enige die zijn neus liet zien, hij kwam naast haar staan en zei tegen de vrouwen ‘dit is de eigenares’, ze keken hem aan met ogen die hem doorstaken en zeiden ten slotte ‘kijk kijk, daar zul je de bruidegom hebben’. Maar op dat ogenblik kwam een oude man naar buiten, ‘gaan jullie eens gauw naar binnen,’ riep hij met een dorre stem als van hout en hij bleef voor het meisje staan, ‘wat wil je, wichie?’ vroeg hij, op zo’n manier dat de vrouwen kalmeerden, toen voegde de man eraan toe ‘wij zijn ook huiseigenaars, en we zijn geruïneerd’, wat kon Bettini antwoorden? ‘Het zijn sloebers,’ gaf ook Ángelos toe; maar de oude man zei weer ‘we kunnen wel een kamer voor je leeg maken, dan kun je daar komen wonen’, maar het meisje was in paniek, ‘nee,’ fluisterde ze en ze deinsde achteruit, toen haalde de man zijn schouders op, nu waren er meer burens op afgekomen, maar ze bleven op een afstandje, weifelend, de oude man keek de kring rond, ‘ik zou ook wel weg willen kunnen,’ riep hij, ‘terug naar mijn akkers, naar mijn voorspoed’ – en Ángelos voelde een verandering, zoals wanneer hout gaat scheuren. Iemand zei ‘de stakkers’, ze hadden kinderen, vrouwen, sloofden voor hun dagelijks brood – en Bettini zei toen ‘maar waar moet ik dan wonen?’ en ze nodigden haar uit in de salon en trakteerden haar, er kwamen ook anderen uit de omliggende huizen en ze vroegen haar de oren van het hoofd, vooral over haar familie, maar ‘weet ik niet,’ antwoordde ze telkens, en ten slotte brak ze in tranen uit, ‘wil je een paar dagen bij ons logeren?’ bood Myrsini aan, maar dat was geen oplossing; ze groette hen en ging weg. Buiten stond de oude man te roken, met een blik alsof hun gesprek middenin afgebroken was en hij nog iets op zijn hart had, maar Bettini ging ervandoor en ze waren haar kwijt – voor korte tijd. [. . .]

[In het vervolg van het boek komt Bettini niet meer ter sprake.]